

'Ik ben (g)een goede lezer'

Een positief gevoel over je eigen leesvaardigheid is een belangrijke motivatie om te gaan lezen. Veel leerlingen – vooral jongens op het vmbo – vinden zichzelf geen goede lezer. Zorgwekkend, want een negatief beeld van de eigen leesvaardigheid kan leiden tot minder lezen en slechtere leesprestaties.

Neuropsychologisch onderzoek wijst uit dat leerlingen tijdens de vroege adolescentie nog niet goed in staat zijn om over hun eigen vaardigheden, interesses en gedrag te oordelen. Brugklassers hebben moeite op zichzelf en hun eigen gedrag te reflecteren, jongens hebben de neiging om hun eigen vaardigheden te overschatten, terwijl meisjes zichzelf eerder onderschatten.

Leerlingen die verwachten dat ze een bepaalde taak aan kunnen, werken harder om deze taak uit te voeren, houden het langer vol als zij moeilijkheden tegenkomen en bereiken betere resultaten. De inschatting die een leerling bijvoorbeeld maakt van zijn succes op het gebied van lezen beïnvloedt de motivatie om te gaan lezen. Een leerling die graag en veel leest, is vaak een

betere lezer en de kans is groot dat hij ook betere cijfers haalt op school. Middelbare scholieren in havo/vwo zijn over het algemeen beter in begrijpend lezen dan leerlingen in lagere onderwijstypen (vmbo). Meisjes presteren

echter beter dan jongens in alle onderwijstypen (OECD, 2010). De vraag is of deze verschillen tussen onderwijstypen en tussen seksen ook tot uitdrukking komen in het zelfbeeld van de leerlingen. Dat wil zeggen: weten goede lezers dat van zichzelf? En zijn er verschillen in seksen en schooltypen?

'Ik ben een goede lezer'

In een grootschalige studie van het Centrum Brein & Leren van de VU werd het belang van de competentiebevleving op het gebied van leesvaardigheid in de vroege adolescentie onderzocht. Verwacht werd dat leerlingen die zichzelf een goede lezer vinden vaker

kiezen om te gaan lezen in hun vrije tijd. Bekend is dat leerlingen die buiten schooltijd boeken lezen niet alleen een grotere woordenschat hebben dan leerlingen die weinig tot nooit lezen, maar ook beter zijn in begrijpend lezen, technisch lezen en spelling (Mol & Bus, 2011). Uit het recent uitgevoerde internationale PIRLS-onderzoek naar de leesvaardigheid van tienjarige leerlingen blijkt bovendien dat leerlingen met meer zelfvertrouwen op het gebied van leesvaardigheid hoger scoren op objectieve leesbegrip-toetsen (Mullis, Martin, Foy, & Drucker, 2012). In ons onderzoek namen wij daarom juist de competentiebevleving op het gebied van lezen als uitgangspunt.

Competentiebevleving

In het onderzoeksprogramma LEERLIJN (Idema & Jolles, 2012) gaven brugklasleerlingen aan hoe zij hun eigen leesvaardigheid inschatte. Op de stelling 'Ik ben een goede lezer' reageert 40,6% van de leerlingen met 'klopt goed'. 24,5% geeft aan zichzelf géén goede lezer te vinden ('klopt niet'). De overige 34,9% antwoordt dat dit een beetje klopt. In het huidige onderzoek vergelijken we alleen de categorieën 'klopt goed' en 'klopt niet', zodat we uitspraken kunnen doen over leerlingen die zichzelf expliciet een goede versus geen goede lezer vinden. In het onderzoek stonden de volgende onderzoeksvragen centraal: Hoe schatten leerlingen hun eigen leesvaardigheid in? Zijn er verschillen tussen jongens en meisjes op het gebied van competentiebevleving en is er een verschil per onderwijstype? Is er een relatie tussen schoolcijfers en competentiebevleving?

1. Goede lezers op het gymnasium

Zoals we vermoedden, vinden de meeste leerlingen op het gymnasium (60%) zichzelf een goede lezer. Op het vmbo geldt dat maar voor 24% van de brugklassers (zie figuur 1).

'Laat met name jongens succesvolle leeservaringen beleven'

2. Meisjes in hogere onderwijstypes vinden zichzelf betere lezers

Grootschalige, internationale onderzoeken tonen aan dat meisjes betere lezers zijn dan jongens (OECD, 2010; Mullis et al., 2012). Dat vinden ze zelf ook, maar een analyse per onderwijstype laat een genuanceerder beeld zien: in vmbo- en de vmbo/havo-brugklassen blijken jongens en meisjes niet te verschillen in hun competentiebeleving, maar in havo, havo/vwo, atheneum en gymnasium wel. In deze schooltypes noemden significant meer jongens zichzelf geen goede lezer dan meisjes (SR variërend van 2,6 tot 3,6).

3. Competentiebeleving speelt een rol bij schoolcijfers voor meisjes op het gymnasium

Alleen op het gymnasium bestaat een relatie tussen de competentiebeleving van de leerlingen en hun schoolcijfers voor het vak Nederlands. Meisjes die zichzelf een goede lezer vinden, halen een hoger cijfer voor Nederlands dan meisjes die zichzelf niet goed vinden lezen. Hun competentiebeleving verklaart 5% van hun schoolcijfer. Voor jongens speelt de competentiebeleving geen rol bij hun rapportcijfer.

Conclusies

Veel leerlingen vinden zichzelf geen goede lezer. Op het vmbo geldt dat voor 76% van de leerlingen in de brugklas, op het atheneum geldt dat voor 62% van de leerlingen (zie figuur 1). Dat is zorgwekkend, want leerlingen die verwachten dat ze niet goed presteren, lezen minder en daardoor vaak slechter. In de lagere onderwijstypen vinden zowel jongens als meisjes zichzelf meestal een slechte lezer. In de hogere onderwijstypen geldt dat met name voor jongens.

Gezien het belang van een goede leesvaardigheid voor een vak als Nederlands verwachtten we een relatie tussen de competentiebeleving van de leerlingen en het rapportcijfer van het vak Nederlands. Dit verband

vonden we alleen voor meisjes op het gymnasium. Mogelijke reden is dat naast leesvaardigheid nog diverse andere factoren een rol spelen bij het schoolcijfer. Ook kan het zijn dat alleen meisjes in de brugklas van het gymnasium in staat zijn om hun eigen leesvaardigheid goed in te schatten. Neuropsychologisch onderzoek wijst uit dat de onderdelen van de hersenen die betrokken zijn bij processen als zelfevaluatie zich bij meisjes eerder ontwikkelen dan bij jongens (Jolles, 2011). Hoewel veel brugklassers misschien nog niet goed in staat zijn om hun eigen leesvaardigheid in te schatten, kan dit zelfbeeld wel degelijk een rol spelen bij hun leesgedrag en hun leesprestaties. Het is daarom goed om leerlingen in alle onderwijstypen, maar met name jongens, succeservaringen te laten beleven op het gebied van lezen. ■

J. Jolles, I.E. Boerma, S.E. Mol, & R. Martens zijn werkzaam bij het Centrum Brein & Leren en LEARN! instituut, Afdeling Onderwijsneurowetenschap, Vrije Universiteit Amsterdam. Meer info: j.jolles@vu.nl

Onderzoekspopulatie

2011 leerlingen van tien verschillende scholen uit heel Nederland. 1170 jongens (52,8%) en 1045 meisjes (47,2%), gemiddeld 12,6 jaar. 102 brugklassen: vmbo/mavo (8,4%), vmbo/havo (11,8%), havo (8,0%), havo/vwo (27,2%), atheneum (7,4%) of gymnasium (28,0%) of gemengde brugklas (9,2%).

Beschreven groepsverschillen zijn statistisch getoetst op significantie en berusten - naar de grootst mogelijke waarschijnlijkheid - niet op toeval.

